

WYZNACZNIKI ROZWOJU KOŚCIOŁA WEDŁUG *DRUGIEGO LISTU ŚW. JANA*

FACTORS FOR THE CHURCH GROWTH ACCORDING TO THE SECOND LETTER OF ST. JOHN

Abstract

The author of the Second Johannine Epistle connects the progress in the church with values like a truth and a love. Puts an attention on the reflection about Christ's Incarnation, because in that's way people can acknowledge the value of their own humanity, their life and than the practice of commandments. The most controversial statement "go ahead" seems to mean an interest in news rather than a heresy. The remedy on that – according to the author of this letter – is to abide, to be in Jesus, come into close contact, which is the source of God's experience and knowledge about Him.

Keywords: God, Chuch, progress, abide, reflection

Streszczenie

Autor Drugiego Listu Janowego łączy rozwój Kościoła z wartościami takimi jak prawda i miłość. Zwraca uwagę na refleksję nad wcieleniem Chrystusa, ponieważ w ten sposób ludzie uznają wartość własnego człowieczeństwa, swojego życia i praktyki przestrzegania przykazań. Najbardziej kontrowersyjne stwierdzenie „iść naprzód” wydaje się oznaczać zainteresowanie wiadomościami, a nie herezją. Lekarstwem na to – według autora tego listu – jest trwanie, bycie w Jezusie, bliski kontakt, który jest źródłem Bożego doświadczenia i wiedzy o Nim.

Słowa kluczowe: Bóg, Kościół, rozwój, przebywać, refleksja

Percepcja rozwoju Kościoła wiąże się z obserwacją dynamiki zmian. Posiadają one jednak w dużym stopniu charakter wewnętrzny, duchowy, dlatego wielokrotnie nie są od razu uchwytny. Bezapelacyjnie stanowią jednak temat newralgiczny, jakkolwiek cieszący się niegasnącą popularnością. W konstruktywnej refleksji chrześcijan często czynione są w tej kwestii odwołania do życia pierwszego Kościoła, z pytaniem o myśl, której uchwycenie pozwoli kultywować rozwój we właściwym kierunku. Interesującą materią dla tego tematu wydaje się *Drugi List św. Jana*. Bardzo precyzyjnie, a zarazem lapidarnie, autor natchniony przedstawia w nim wyznaczniki rozwoju Kościoła, odzwierciedlając przebieg progresu w pierwszych wspólnotach chrześcijańskich¹.

1. Sytuacja komunikacyjna w Drugim Liście św. Jana

Sam fakt listu skierowanego do wspólnoty suponuje dynamikę jej funkcjonowania, ukierunkowaną progresywnie. Określenie adresata jako ἐκλεκτῆ κυρία καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῆς (2 J 1,1) podkreśla fakt wyboru, odpowiedzi na wybranie/zaproszenie; w domniemaniu pozostaje kierujący je – Jezus².

Drugi List św. Jana sprawia wrażenie pisma wewnętrznego. Sugestię taką ewokuje sposób przedstawienia nadawcy – ὁ πρὸ βύτερος (2 J 1,1) – co może wskazywać na zależności łączące z nim Wspólnotę. Kontekst powstania pisma – I w. n.e. – sugeruje, że pod osobą nadawcy kryje się nie tyle pasterz wspólnoty, co jeden z liderów³, cieszący się autorytetem we wspólnocie i tym samym mający dużą siłę oddziaływania⁴. Stwierdzenie: *Ucieszyłem się bardzo, że znalazłem wśród twych dzieci takie, które postępują według prawdy* (w. 5b) oraz fakt zredagowania listu wskazują na

¹ Por. J. Lieu, *The Second and Third Epistles of John: History and Background*, Londyn 2015, s. 125.

² Ze względu na rozmiary artykułu zostaje pominięta kwestia koncepcji egzegetycznych odnośnie szczegółowej społecznej identyfikacji adresatów listu. Na temat ich kondycji jako wędrownych misjonarzy – patrz R. E. Brown, *The Epistles of John. A New Translation with Introduction and Commentary*, New York 1982, s. 689n.

³ Por. F. F. Bruce, *The Epistles of John. Introduction, Exposition and Notes*, Michigan 1970, s. 135.

⁴ Por. P. Perkins, *The Johannine Epistles*, Wilmington 1979, s. 75.

oddalenie od odbiorców. Potwierdza to również przekazywane w zakończeniu pozdrowienie od τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς σου τῆς ἐκλεκτῆς. Sugeruje ono stałe⁵ albo czasowe przebywanie nadawcy w innej wspólnotcie. Fakt ten nie niweluje jednak troski o rozwój adresatów.

Wprowadzenie już na początku terminu τέκνα zmienia sytuację komunikacyjną, zakorzeniając ją w bliskich, rodzinnych relacjach⁶, implikując wzajemne zaufanie i ciepło. Wydaje się ono odzwierciedlać kształt oraz braterską atmosferę wspólnot pierwszego Kościoła. Informacja: *znalazłem wśród twoich dzieci* suponuje jednak różnice w poglądach, stopniu rozwoju wiary. Ujęcie tego faktu służy zaznaczeniu indywidualności, bardzo mocno uwidaczniającej się w kwestii rozwoju. Odzwierciedla również zróżnicowany stopień wpływu poszczególnych interakcji na zmiany wartości czy postaw⁷

Uwagę przyciąga umieszczone w pozdrowieniu (2J 1,3) określenie Jezusa jako Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρὸς. Sygnalizuje ono wagę, jaką autor natchniony również w przestrzeni wiary i teologii przyzna relacjom, co uwidoczni się też w aspekcie rozwoju. Jest to typowo Janowe ujęcie (por. 1J 1,3), jakkolwiek identyczne wyrażenie nie pojawia się nigdzie poza analizowanym listem.

2. Dynamika rozwoju w prawdzie i miłości

Podjęty w niniejszym artykule temat sankcjonuje m.in. trzykrotnie padający w *Drugim Liście św. Jana* termin περιπατέω – iść naprzód, rozwijać się⁸. Pobrzmiewa w nim hebrajskie לֵךְ הַלֵּךְ פִּנּוּ אֶזְכִּירְכֶם הַצִּי בְּצִבּוֹ מִחֲכַפְסָרָהּ אֶגֶז מִהַצֵּץ אֶנְאוֹף חֶסֶף דְּלִבָּב וְנִזְסַנְדֵּר נִחְרַכְכֵּם

⁵ Por. R. R. Williams, *The Letters of John and James*, Cambridge 1965, s. 63.

⁶ Por. P. Perkins, *The Johannine Epistles*, s. 77.

⁷ Por. D. M. Smith, *First, Secondo and Third John. Interpretation*, Louisville 2012, s. 142.

⁸ Por. περιπατέω, w: T. Friberg, *Analytical Lexicon to the Greek New Testament*, dostępny w komputerowym programie Bible Works 6.0.

⁹ Por. περιπατέω, w: J. H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary of the Greek Testament*, dostępny w komputerowym programie Bible Works 9.0.

רדז Rdz 17,1¹⁰. Łączy się ono tu z grecką tradycją perypatetycką, propagującą przyswajanie wiedzy podczas spacerów, z każdym krokiem oferując kolejną dawkę wiedzy. Warto zauważyć, iż wyraz ten najczęściej pojawia się w pismach janowych (17 razy w Ewangelii, 5 razy w Pierwszym Liście, 3 – w Drugim i 2 razy w Trzecim) – co sugeruje wagę motywu w gminach, związanych z tym apostołem.

Czasownik περιπατέω odzwierciedla dynamikę i progres. Zastosowana w 2J 1,4 forma imiesłowu czasu teraźniejszego uwypukla nie tylko powtarzaną, lecz ciągle trwającą czynność. W *Drugim Liście św. Jana* jego połączenie z wartościami takimi jak prawda (*Ucieszyłem się bardzo, że znalazłem wśród twych dzieci takie, które postępują według prawdy, zgodnie z przykazaniem, jakie otrzymaliśmy od Ojca – 2J 1,4*) oraz miłość i przykazanie (*Miłość zaś polega na tym, abyśmy postępowali według Jego przykazań. Jest to przykazanie, o jakim słyszeliście od początku, że według niego macie postępować – 2J 1,6*) może stwarzać wrażenie, iż akcent został położony na postawy. Rozwój polegałby tym samym na podjęciu pewnych praktyk. Motyw przykazania suponuje odbiór i zastosowanie nakazu, czyniąc na pierwszy rzut oka sytuację odbiorców jednowymiarową i w jakimś stopniu automatyczną. Za J. Kozyrą¹¹ warto jednak zwrócić uwagę, iż autor natchniony posługuje się zarówno liczbą pojedynczą terminu ἐντολή (3 razy – 2J 1,4.5.6) jak i mnogą (raz – 2J 1,6). Wyjaśnienie wydaje się być zamieszczone w w. 6. Miłość stoi u podstaw przyjmowania i realizowania każdego słowa Boga – i ją to właśnie Jezus uczynił przykazaniem. Ona natomiast wyklucza wszelki formalizm. Wyłaniający się w ten sposób ciąg myślowy rzuca światło również na pojęcie rozwoju, sugerując zależność od miłości. Klimat ten podtrzymuje wskazanie na Ojca jako podmiot nakazujący, co wprowadza aspekt bliskiej relacji, emocji, wspólnoty.

Wnikliwa lektura listu pozwala również dostrzec specyficzne korelacje między wspomnianymi wartościami. Biblijna semantyka słowa ἀλήθεια odbiega w pewnej mierze od definicji filozoficznej. W ujęciu autorów natchnionych jest to wierność Boga

¹⁰ Por. J. Lemański, *Księga Rodzaju rozdziały 11,27-36,43. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2014, s. 290.

¹¹ Por. J. Kozyra, *Jezus Chrystus jako APXH*, Katowice 2001, s. 202.

złożonym obietnicom i idąca za tym sprawdzalność, realizowanie się Jego słowa. Najpełniejszy wyraz znalazła ona w Osobie i posłannictwie Jezusa¹². Zawiera w sobie jednocześnie percepcję wydarzeń, poznanie i permanentne nabywanie wiedzy, które *sensu stricte* pozwalają dokonać powyższych konstatacji. Autor natchniony analizowanego tekstu pięciokrotnie odwołuje się do pojęcia ἀλήθεια (2 J 1,1bis.2.3.4), cztery razy natomiast do miłości (2 J 1,1.3.5.6) i tyleż samo do przykazań (2 J 1,4.5.6bis). Pierwsze dwa terminy łączy już w formule wstępnej listu: 2 J 1,1 *Ja prezbiter – do Wybranej Pani i do jej dzieci, które miłuję w prawdzie*, dodając w następnym wersecie: *a miłuję ze względu na prawdę, jaka w nas trwa i pozostanie z nami na wieki* (2 J 1,2). Przywołany fragment opisuje wewnętrzne doświadczenie, oddając tym samym duchowy charakter miłości i prawdy¹³. Wspomniany wersek 2 J 1,4 rozwój tych rzeczywistości uczynił wyznacznikiem postępu. Stwierdzenia te sankcjonują życie duchowe i intelektualne człowieka jako pierwszą przestrzeń, gdzie ma zachodzić progres. Warto zwrócić uwagę na akcent w klimacie listu kierowanego do wspólnoty: zostaje on przeniesiony z realiów zewnętrznych, wymiernych, na rzeczywistość wewnętrzną, bardzo osobistą. Interioryzacja pobrzmiewa też w wyrażeniu opisującym specyfikę prawdy: τὴν μένουσαν ἐν ἡμῖν καὶ μεθ' ἡμῶν ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα. (2 J 1,2). Podkreśla ją formuła μένω ἐν wskazująca na przebywanie, wewnętrzne zaznajomienie, z aspektem rozkoszowania się. Czyni ona rozwój ciągłym, a zarazem satysfakcjonującym człowieka. Akcent ten wybrzmiewa też w obecnym tu czasowniku εἶμι, który podkreśla wymiar temporalny, zyskując jeszcze wzmocnienie w postaci dopełnienia εἰς τὸν αἰῶνα. W ten sposób zostaje uwypuklone permanentne istnienie prawdy, w każdym czasie – i analogicznie – możliwości podjęcia rozwoju.

Warto zwrócić uwagę na połączenie semantyczne obu wspomnianych wartości z pojęciem przykazania. Wyrażenie καὶ αὐτὴ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ἵνα περιπατῶμεν κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. (2 J 1,6), które utożsamia chodzenie zgodnie z przykazaniami

¹² Por. P. Perkins, *The Johannine Epistles*, s. 82.

¹³ Por. W. Węgrzyniak, *Prawda (alētheia) w Liście Prezbitera do umiłowanej Pani (2 J)*, w: A. Paciorek (red.), *Prawda was wyzwoli*, Tarnów 2012, s. 132.

z miłością, zestawione ze stwierdzeniem περιπατοῦντας ἐν ἀληθείᾳ, καθὼς ἐντολήν (2J 1,4) pozwala wysunąć wniosek, że iść za prawdą oznacza postępować za miłością¹⁴. Dokonuje się tu połączenie elementu kognitywnego, zakresu poznawania, percepcji definicji, weryfikacji sprawdzalności – z wzajemnością, aspektem relacji z Bogiem i ludźmi. Zabieg ten jest niezwykle istotny w procesie rozwoju. Połączenie to stwarza warunki dla trwałej interioryzacji, zamieniając poznanie w doświadczenie.

3. Znaczenie Wcielenia Jezusa dla funkcjonowania Kościoła

Padające przypomnienie w 2J 1,5: *nie głoszę nowego przykazania, lecz to, które mieliśmy od początku* przywołuje moment z jednej strony nakazu Jezusa, podwalin chrześcijaństwa, jak również momentu chrztu, w którym każdy z odbiorców przyjął za swoje właśnie takie prawdy i właśnie taki sposób chrześcijańskiego życia¹⁵. Fundamentem więc jest nauka, przykazanie dotyczące miłości Boga i człowieka. Okazuje się to bardzo istotne w kontekście analizowanego tematu, gdyż rozwój jest zawsze odwołaniem się do myśli twórczej, stojącej u podwalin. W Biblii stanowi odniesienie do zamysłu Boga. W takim razie stwierdzenie dotyczące obecności zwodzicieli/manipulatorów, którzy odrzucają wcielenie (2J 1,7)¹⁶ – wydaje się wykraczać poza ostrzeżenie przed herezją. Staje się kontestacją Bożego planu, sposobu wprowadzenia miłości na świat. Pojawia się tu jakiś przedziwny związek – antynomia – między kroczeniem w miłości, zgodnie z poznanym wcześniej przykazaniem a ludźmi, którzy zwodzą i nie przyjmują faktu Wcielenia. Te antypody wzajemnie siebie interpretują.

¹⁴ Por. E. E. Eblis, *The Word of St. John. The Gospel and the Epistles*, Grand Rapids Michigan 1984, s. 89.

¹⁵ Por. J. Kozyra, *Jezus Chrystus jako APXH*, s. 139-140. 203.

¹⁶ Zastosowanie ἔρχομαι w formie imiesłowu czasu teraźniejszego wraz z dopowiedzeniem ἐν σαρκί wskazuje na Wcielenie, nie zaś na paruzję. (por. F. Gryglewicz, s. 448). Ch. H. Talbert dodaje, iż należy tu dostrzec również przekonanie o pozostawianiu Jezusa w ciele po zmartwychwstaniu (por. Tenże, *Reading John: A Literary and Theological Commentary on the Fourth Gospel and Johannine Epistles*, Macon 2005, s. 10)

Wcielenie Jezusa proklamuje rangę człowieczeństwa. Tym samym sankcjonuje wzajemną miłość ludzi ustawiając wysoko ich wartość właśnie jako takich stworzeń. Pokazuje więc najpierw, jak bardzo kocha człowieka Bóg i na jaką bliskość się zdecydował. Następnie ukierunkowuje na fakt, iż miłość w człowieczeństwie jest możliwa. Wcielenie Jezusa i jego ziemskie życie nie tylko stanowi dokument, wskazujący na szansę zaistnienia miłości międzyludzkiej i miłości do Boga oraz oferuje wzór jak ją praktykować. Dokonuje ono także nobilitacji człowieczeństwa i pokazuje, że to właśnie miłość jest istotą życia chrześcijańskiego.

W wersecie 9 autor natchniony podkreśla: *Kto trwa w nauce Chrystusa, ten ma i Ojca, i Syna* (ὁ μένων ἐν τῇ διδαχῇ, οὗτος καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἔχει). Wcielenie sankcjonuje synostwo Boże i umacnia związane z nim przekonanie, że człowiek może traktować Boga jako Ojca, a w relacji z Jezusem odnaleźć braterską, rodzinną bliskość. Jest to zarazem najlepszy z możliwych klimat do rozwoju, gdyż gwarantuje ogromne poczucie bezpieczeństwa i oparcia, sankcjonowane motywem domu. Reperkusje Wcielenia są jednak bardziej dalekosiężne – ukazuje je 1J 5,12b *kto nie ma Syna Bożego, nie ma też i życia* (ὁ μὴ ἔχων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὴν ζωὴν οὐκ ἔχει).

4. Wybieganie naprzód zamiast przebywania?

Powstaje pytanie o kontrowersyjny w temacie rozwoju Kościoła tekst: 2J 1,9: *Każdy, kto wybiega naprzód, a nie trwa w nauce Chrystusa, ten nie ma Boga*. Pojawia się tu zestawienie terminu προάγω z podwójnym μένω. Pierwszy z nich stanowi złożenie¹⁷ przyimka πρό, oznaczającego stan pewnego wyprzedzenia, poprzedzania (*przed*¹⁸) oraz ἄγω – prowadzić, przyprowadzić, iść¹⁹. Semantyka zastosowanego w 2J 1,9 wyrazu skupia się wo-

¹⁷ Por. προάγω, w: H. Liddell, R. Scott, J. Jones, *Greek – English Lexicon*, dostępny w komputerowym programie Bible Works 9.0.

¹⁸ Por. πρό, w: B. N. Newman, *A Concise Greek – English Concise Dictionary of the New Testament*, dostępny w komputerowym programie Bible Works 6.0.

¹⁹ Por. ἄγω, w: B. N. Newman, *A Concise Greek – English Concise Dictionary of the New Testament*.

kół kwestii wyprzedzania, biegnięcia przed kimś, kroczenia na czele innych²⁰. Leksykon H. Thayer'sa przywołując 2 J 1,9 odczytuje to wyrażenie jako informację o przekroczeniu jakiejś granicy prawdziwej doktryny²¹, pewnym zaawansowaniu – ale postrzeganym lekceważąco²²; można by tu dostrzec aspekt nowinkarstwa. Za taką koncepcją wydaje się iść *Vulgata Clementina*, używając w translacji terminu *recedit*²³ *Oznacza on odstąpić, cofnąć się, oddalić, zniknąć, stać się odstępca*²⁴. Odślania się w takim ujęciu obraz osoby, która odłącza się od grupy. Natomiast *Neovulgata* stosuje wyrażenie *ultra procedit*²⁵ Złożenie to oddaje fakt pewnego przekroczenia²⁶ procesu postępowania naprzód, rozwoju²⁷ Sponuje pewien brak harmonii, równowagi. Ciekawy jest fakt, że oba te przekłady wyolbrzymiają semantykę, do której odwołuje się Hieronim używając w 2 J 1,9 terminu *praecedit*²⁸. Wyrażenie to jest najbliższe z przywołanych łacińskich słów greckiemu oryginałowi, oznacza bowiem kroczenie na przedzie, pierwszeństwo, przewyższanie w jakimś aspekcie²⁹ Termin ten nie posiada podobnie jak προάγω, jednoznacznie pejoratywnej semantyki.

²⁰ Por. προάγω, w: J. P. Louw, E. A. Nida, *Greek – English Lexicon of the New Testament Based on Semantic Domains*, edycja druga, dostępny w komputerowym programie Bible Works 9.0; por. προάγω, w: H. Liddell, R. Scott, J. Jones, *Greek – English Lexicon*; προάγω w: J. H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary of the Greek Testament*.

²¹ M. in. J. L. Houlden dopatruje się tutaj eufemistycznego ujęcia herezji (por. Tenże, *A Commentary on the Johannine Epistles*, New York 1973, s. 146)

²² Por. προάγω, w: H. Thayer, *Greek – English Lexicon of the New Testament*, dostępny w komputerowym programie Bible Works 6.0.

²³ Za: <http://vulsearch.sourceforge.net/html/2Jo.html>, dostęp 20.06.2017.

²⁴ Por. „recedo”, w: A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko – polski*, Lublin 1958, s. 570.

²⁵ Za: *Novum Testamentum Graece et Latine. Textus Graecus, cum apparatu critico-exegetico, Vulgata Clementina et Neovulgata*, oprac. G. Nolli, Watykan 1981.

²⁶ Termin „ultra” należy tu rozumieć per analogiam do „Ultra vires” (ponad siły – por. C. Michalunio, *Dicta. Zbiór łacińskich sentencji, przysłów, zwrotów, powiedzeń z indeksem osobowym i tematycznym*, Kraków 2007, 9310) i „Ultra captum” (więcej niż rozum pojąć może – por. tamże, 9307).

²⁷ Por. „procedo”, w: A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko – polski*, s. 542.

²⁸ Za: http://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lspost04/Hieronimus/hie_vn24.html, dostęp 20.06.2017.

²⁹ Por. „praecedo”, w: A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko – polski*, s. 523.

F. Gryglewicz³⁰ komentując 2 J 1,9 poddaje pod dyskusję manierę przechwalania się nowatorstwem/postępowością, która mogła być udziałem heretyków w pierwszym Kościele. Bezapelacyjnie jednak progres jest przeciwieństwem wycofywania się, co znalazło już potwierdzenie u Ptolemeusza Philometora, który wyraźnie akcentuje pozytywny wydźwięk tego pojęcia³¹. Fundamentalna zatem okazuje się rola kontekstu³². R. E. Brown analizując 2 J 1,9 wskazuje, iż możliwe jest, że autor natchniony protestuje w tym wersecie przeciw zniekształceniu Janowego, pozytywnego rozumienia kwestii rozwoju, wprowadzonego w pojęciu περιπατέω³³.

Warto jednak przyrzeć się, jaki kształt zostaje nadany w. 9. Autor natchniony *Drugiego Listu św. Jana*, tworząc konstrukcję z προάγω i μένω, buduje kontrę w postaci: wybiegać a nie przebywać, do przodu, a nie w głąb. W ten sposób też doprecyzowuje znaczenie προάγω. Akcent pada na wartość refleksji i bliskości z Bogiem, rozkoszowania się Nim, oddane terminem μένω. Semantyka tych czasowników odsyła do najbardziej codziennych przeżyć. Gdy człowiek biegnie, nie ma możliwości uchwycenia danej chwili, umyka mu obecne doświadczenie, więc tym samym traci umiejętność rozpoznania rzeczywistości. Autor Janowy wydaje się nakłaniać odbiorców do wewnętrznej refleksji. Nie zostaje przekreślony postęp, lecz podkreślona kolejność, waga poszczególnych czynności. Jest to sankcjonowane faktem, że gdy człowiek nie przebywa w Jezusie niewiele rozumie i często niewłaściwie rozumie. Zmiana poziomów nie wiąże się z deprecjonowaniem procesów poznawczych, zabieganiem o rozszerzanie horyzontów, lecz ukazuje wartość refleksji, która pozwala na interioryzację, a tym samym doświadczenie spotkania z Przedmiotem poznania. W taki sposób zostaje też uwypuklona specyfika, inność, nauki Jezusa. Lokuje się ona jako nie tyle przeznaczona do wyuczenia, ale ukierunkowana na przebywanie z Bogiem. Dynamika rozwoju dotyka więc wnętrza. Kontekst sugeruje, by pod

³⁰ Por. F. Gryglewicz, *Listy katolickie. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań 1959, s. 449.

³¹ Por. προάγω w: J. H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary of the Greek Testament*.

³² Por. R. E. Brown, *The Epistles of John. A New Translation with Introduction and Commentary*, s. 673.

³³ Por. tamże, s. 673.

przedmiotem μένω odkryć również odwołanie do korzeni wiary, dziedzictwa wspólnoty³⁴.

Ciekawy jest układ 2J 1,9. Tworzą go dwa zdania, każde podrzędnie złożone wynikowe. Ich pierwsze człony zostają zestawione w konstrukcji paralelizmu antytetycznego, stworzonej za pomocą czasownika μένω. Drugie natomiast prezentują paralelizm klimaktyczny, z charakterystycznym rozszerzeniem myśli – od posiadania Boga ku posiadaniu Ojca i Syna. Pierwsze sankcjonuje odniesienie na płaszczyźnie świadomości religijnej i poznawczej oraz kultu, drugie natomiast przenosi w wymiar relacyjny, w sam środek miłości Ojca i Syna³⁵. Człowiek staje tu na pozycji otrzymującego, doświadczającego więzi, bardziej niż współtwórcy przestrzeni kontaktu.

Πᾶς ὁ προάγων καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ
 θεὸν οὐκ ἔχει.
 ὁ μένων ἐν τῇ διδαχῇ, οὗτος καὶ τὸν πατέρα καὶ
 τὸν υἱὸν ἔχει.

Przejście od πᾶς do οὗτος to zabieg zawężania grupy, będącej przedmiotem czynności, do jego indywidualizacji. Jest to przesunięcie od zbiorowości nieokreślonej, także od strony gramatycznej tego terminu, do demonstratywnego określenia jednostki. Tę ostatnią wyodrębnia akt przebywania w nauce Jezusa. Warto zwrócić uwagę, iż jest to znamię rozwoju. Tym samym uwidacznia się kolejny aspekt progresu wspólnoty, będący przedmiotem 2J – jest nim indywidualizacja na mocy podejmowanej decyzji przebywania w Jezusie. Negatywna odśłona tej rzeczywistości to rysująca się na horyzoncie wizja pewnego rodzaju samotności, będącej konsekwencją przekonań.

Zgodnie z treścią 2J 1,5-6 Jezusowe διδαχή koncentruje się na nowym przykazaniu, wzmocnionym faktem Wcielenia, a przez nie deklaracją Boga, w której wyznaje On człowiekowi miłość, posuniętą aż do tego stopnia. Akcent na rozwój refleksji nad tym zagadnieniem prowadzi każdego w konsekwencji do zmiany per-

³⁴ Por. J. Lieu, *The Second and Third Epistles of John: History and Background*, s. 148.

³⁵ Por. R. Bultmann, *The Johannine Epistles*, Filadelfia 1973, s. 113.

cepcji samego siebie. Nobilitowane kontemplowanie człowieczeństwa Jezusa i miłości, którą on nakazuje – miłości wzajemnej – czyli wymiaru bardzo ludzkiego – wprowadza równość pomiędzy dwiema koncepcjami: być człowiekiem oznacza kochać. Brak przebywania w Jezusie, rozkoszowania się Jego obecnością prowadzi do deprecjonowania przykazania miłości bliźniego³⁶. Owocuje również zerwaniem więzi ze wspólnotą Kościoła.

Zwodzicielem według 2 J 1,7b jest ten, kto odrzuca ludzką naturę Jezusa – neguje więc też wartość człowieczeństwa w ogóle, bo to ono zostało wyniesiona przez fakt przyjęcia ciała przez Syna Bożego³⁷. Rdzenny dla tej postawy czasownik *πλανάω* sugeruje fałszowanie informacji, manipulację w sposobie przekazu bądź wycinkowość podawanych treści. Ponad faktem lokuje się tu ludzka, wykrzywiająca rzeczywistość koncepcja. *Apokalipsa św. Jana* takie działanie przypisuje szatanowi. Termin *ἀντίχριστος*, którym 2 J 1,7b dookreśla wspomnianą postawę, akcentuje sprzeciw wobec faktu namaszczenia, wybrania Jezusa, zanegowanie Jego posłannictwa (*ἀντί* – *χριστός*). Reperkusje takiego myślenia są poważne. Pismo Święte przekazuje, iż Bóg namaścił Jezusa czyli usankcjonował wszystko, co On głosi i czyni – dokonuje się to zatem z Bożej woli/natchnienia/planu. Rozpatrywanie tej myśli w kontekście Wcielenia prowadzi do wniosku, iż Bóg tym samym potwierdził wagę człowieczeństwa i uznał je kolejny raz jako piękną przestrzeń do praktykowania miłości i prawdy. Zatem odrzucenie namaszczenia Jezusa stanowi zakwestionowanie ukazanej w ten sposób wartości ludzkiej natury. Podtrzymanie przedstawionej przez P. PHEME koncepcji zagrożenia, jakie mia-

³⁶ J. Kozyra, *Jezus Chrystus jako APXH*, s. 140.

³⁷ Bardzo powszechne wśród egzegetów jest przywoływanie w tym miejscu doketyzmu (por. Por. R. Bultmann, *The Johannine Epistles*, s. 113, co sankcjonuje dalsze wnioski lokujące list na pozycji pisma antyheretyckiego. Wydaje się jednak, iż takie doprecyzowanie ogranicza tekst do czasów pierwszych chrześcijan, budząc we współczesnym odbiorcy przekonanie o jego nieaktualności i jedynie historycznej wartości. Odrzucenie Wcielenia Jezusa posiada jednak daleko głębsze reperkusje w postaci spojrzenia człowieka na samego siebie i bliźnich oraz w interpretacji przykazania miłości, dlatego myślenie w kategoriach konstatacji błędów dogmatycznych wydaje się bardzo ograniczającym i destrukcyjnym.

łyby wnosić wspomniane osoby do życia wspólnoty jest trudne³⁸. Opinia ta wydaje się oddawać bardziej subiektywne wrażenie.

2J 1,8 wprowadza motyw oglądania owoców/krajobrazu, do którego daje dostęp kultywowanie miłości w człowieczeństwie. Kontekst sugeruje, że odbieganie (προάγων) dotyczy pozostawienia tego, co zostało zdobyte pracą (czynami³⁹) – czyli już doznanej radości z miłości Boga, który stał się człowiekiem, z bycia człowiekiem, z kochania jako człowiek. Stanowi zatem porzucenie rozwoju, bo tu lokuje się radość – wynikająca z przebywania w Bogu, w Jego miłości i w miłości do człowieka. Zastosowany paralelizm antytetyczny:

ἵνα μὴ ἀπολέσητε ἃ εἰργασάμεθα ἄλλὰ μισθὸν πλήρη ἀπολάβητε)
*abyście nie utracili tego, coście zdobyli pracą,
 lecz żebyście otrzymali pełną zapłatę.*

który dokonuje podwojenia przekazu, uwypukla wagę, jaką przywiązuje autor natchniony do prezentowanych treści. Wskazuje na to również imperatyw βλέπετε, wzywający do uważności. Jeśli uwzględni się kontekst Corpus Joanneum, to pod pojęciem ἐργάζομαι można odnaleźć wiarę – taką definicję bowiem bezpośrednio formułuje J 6,29. Jej przedmiotem – według autora czwartej Ewangelii – ma być Osoba Jezusa, jako posłanego przez Ojca. Taki kontekst interpretacyjny ukazuje 2J 1,8 jako sankcjonujący wiarę we Wcielenie.

5. Przestrzeń relacji a rozwój

W kontekście προάγω pada również napomnienie – kolejny element w proponowanej drodze rozwoju dla Kościoła – odnoszące się do kontaktu z osobami, które nie przynoszą nauki Jezusa – a zatem zgodnie z wcześniejszymi analizami: Jego miłości, przykazania miłości. W kontrze do niej lokują się ich złe czy-

³⁸ Por. P. PHEME, „Listy św. Jana”, w R. E. BROWN (red.), *Katolicki komentarz biblijny*, Warszawa 2001, s. 1534.

³⁹ R. BULTMANN za R. SCHNACKENBURGIEM dostrzega tu typowo semicki sposób wyrazu (Por. R. BULTMANN, *The Johannine Epistles*, s. 113).

ny (2J1,11). Rozbudowane wyjaśnienie wskazuje, iż imperatyw ten musiał być zaskakujący dla odbiorców, ponieważ gościnność w mentalności Semitów, jak również chrześcijan lokuje się wśród fundamentalnych obowiązków⁴⁰. W zakazie przyjmowania do domu i pozdrawiania pobrzmiewa ówczesny sposób wyrazu. Pod kwestią pozdrowienia kryje się dłuższa rozmowa, związane z nią zagajanie, zainteresowanie, wchodzenie w temat. Zaznacza się tu wola zawiązania relacji⁴¹. Z racji przyjętej w środowisku Wschodu formy życzenia wszelkiego dobra (szalom) stanowi ono też komunikat nieformalnej akceptacji dla poglądów drugiej osoby⁴².

Kluczowym wydaje się tu odniesienie do domu. Autor natchniony stosuje tu termin οἰκία, oznaczający ognisko rodzinne, atmosferę, pełne miłości relacje, kojarzone zawsze z pojęciem najbliższych⁴³. Nie pada tutaj termin οἶκος – zatem poddany przez C. S. Keener'a pod dyskusję problem, czy pod pojęciem domu należy widzieć tu miejsce zamieszkania rodziny czy synonim wspólnoty Kościoła⁴⁴ nie ma racji bytu.

Wskazanie, by nie przyjmować do domu oznacza zatem więcej niż nie zatrzymywać się z nimi – bardziej: nie pozwalać się zafascynować, nie przyjmować do swojego wewnętrznego doświadczenia, nie redefiniować pod ich wpływem swoich przekonań. Dystans powstrzyma rozszerzanie się wspomnianych poglądów. Jak pokazują doświadczenia codzienności odejście od człowieczeństwa na rzecz spirytualizacji jest bardzo nęcące – jak każda fantasmagoria – i może okazać się silniejsze, gdyż mniej wymagające od refleksji. Ewokuje postawę: szybko, bez zastanowienia, bez spotkania, z akcentem wyłącznie na posuwanie się do przodu.

Analiza słownictwa stosowanego przez autora natchnionego odślania w Drugim Liście pulę terminów związanych z relacjami.

⁴⁰ Por. F. Gryglewicz, *Listy katolickie. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, s. 450; J. Lieu, *The Second and Third Epistles of John: History and Background*, s. 126.

⁴¹ Por. R. Bultmann, *The Johannine Epistles*, s. 114.

⁴² Por. D. H. Stern, *Komentarz żydowski do Nowego Testamentu*, Warszawa 2004, s. 1043.

⁴³ Por. οἰκία w: w: H. Thayer, *Greek – English Lexicon of the New Testament*.

⁴⁴ Por. C. S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, Warszawa 2000, s. 580.

Czterokrotnie pojawia się πατήρ, trzykrotnie τέκνα, dwukrotnie υἱός i ἐκλεκτή κυρία, poza tym pada termin οἰκία i ἀδελφή. Wydaje się to być retoryczną formą oddania tematu rozwoju Kościoła, potwierdzeniem akcentu położonego na przebywanie w Jezusie nie zaś nie pogłębiany, arelacyjny progres. Nie bez znaczenia w tym kontekście jest także personalne ujawnienie się nadawcy (wraz z formułą) oraz wyrażenie pragnienia spotkania στόμα πρὸς στόμα (2J 1,12), suponujące bliskość i zaufanie.

Zamiast zakończenia: pytanie o sposoby i narzędzia weryfikacji procesu rozwoju

P. Perkins dostrzega w *Drugim Liście św. Jana* formę petycji⁴⁵ Konstatacja ta znajduje swoje potwierdzenie w silnie imperatywnym tonie nadawcy oraz mocnej ewokatywności listu. Uwidaczniają one zaangażowanie autora natchnionego w sprawę rozwoju poszczególnych członków wspólnoty, a przez to całego Kościoła. Wobec konkretnych sugestii i wskazań podanych w liście powstaje jednak pytanie o kwestię weryfikacji, narzędzia konstruktywnej obserwacji i oceny progresu. Podaje je Jezus w bardzo enigmatyczny sposób, w J 7,16bn: *Moja nauka nie jest moją, lecz Jego, który Mnie posłał. Jeśli kto chce pełnić Jego wolę, pozna, czy nauka ta jest od Boga, czy też Ja mówię od siebie samego* (ἢ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με· εἴαν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ ἔστιν ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ). Podstawowym kryterium okazuje się więc szczery kontakt z Bogiem, charakteryzujący się permanentnym poznawaniem Go i postępującą fascynacją. W parze z nim idzie nieodłączny aspekt najważniejszego przykazania: miłość ku Bogu i ludziom, którą człowiek przejmuje – i również uczy się – od Niego. Przez te wartości, zdaniem autora natchnionego 2J, dokonuje się najlepsza weryfikacja rozwoju osobistego – a przez to rozwoju Kościoła. Wystarczy codziennie dać się Bogu pociągnąć ku przebywaniu.

⁴⁵ P. Perkins, *The Johannine Epistles*, s. 84.

Nota o autorze: Joanna Nowińska, siostra zakonna ze gromadzenia Sióstr Miłosierdzia, doktor habilitowana teologii biblijnej, pracuje przy Katedrze Ksiąg Historycznych na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie.

Bibliografia:

- Brown R.E., *The Epistles of John. A New Translation with Introduction and Commentary*, New York 1982.
- Bruce F.F., *The Epistles of John. Introduction, Exposition and Notes*, Michigan 1970.
- Bultmann R., *The Johannine Epistles*, Filadelfia 1973.
- Eblis E.E., *The Word of St. John. The Gospel and the Epistles*, Grand Rapids Michigan 1984.
- Friberg T., *Analytical Lexicon to the Greek New Testament*, dostępny w komputerowym programie Bible Works 6.0.
- Gryglewicz F., *Listy katolickie. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań 1959.
- Houlden J.L., *A Commentary on the Johannine Epistles*, New York 1973.
- Jougan A., *Słownik kościelny łacińsko – polski*, Lublin 1958.
- Keener C.S., *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, Warszawa 2000.
- Kozyra J., *Jezus Chrystus jako ARCH*, Katowice 2001.
- Lemański J., *Księga Rodzaju rozdziały 11,27-36,43. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2014.
- Liddell H., Scott R., Jones J., *Greek – English Lexicon*, dostępny w komputerowym programie Bible Works 9.0.
- Lieu J., *The Second and Third Epistles of John: History and Background*, London 2015.
- Louw J.P., Nida E.A., *Greek – English Lexicon of the New Testament Based on Semantic Domains*, edycja druga, dostępny w komputerowym programie Bible Works 9.0.
- Michalunio C., *Dicta. Zbiór łacińskich sentencji, przysłów, zwrotów, powiedzeń z indeksem osobowym i tematycznym*, Kraków 2007.
- Moulton J.H., Milligan G., *Vocabulary of the Greek Testament*, dostępny w komputerowym programie Bible Works 9.0.
- Newman B.N., *A Concise Greek – English Concise Dictionary of the New Testament*.
- Newman B.N., *A Concise Greek – English Concise Dictionary of the New Testament*, dostępny w komputerowym programie Bible Works 6.0.

- Novum Testamentum Graece et Latine. Textus Graecus, cum apparatu critico-exegetico, Vulgata Clementina et Neovulgata*, oprac. G. Nolli, Watykan 1981.
- Perkins P., *The Johannine Epistles*, Wilmington 1979.
- PHEME P., „Listy św. Jana”, w R. E. Brown (red.), *Katolicki komentarz biblijny*, Warszawa 2001, s. 1534.
- Smith D.M., *First, Secondo and Third John. Interpretation*, Louisville 2012.
- Stern D.H., *Komentarz żydowski do Nowego Testamentu*, Warszawa 2004.
- Talbert Ch.H., *Reading John: A Literary and Theological Commentary on the Fourth Gospel and Johannine Epistles*, Macon 2005.
- Thayer H., *Greek – English Lexicon of the New Testament*, dostępny w komputerowym programie Bible Works 6.0.
- Węgrzyniak W., *Prawda (alētheia) w Liście Prezbitera do umiłowanej Pani (2J)*, w: A. Paciorek (red.), *Prawda was wyzwoli*, Tarnów 2012.
- Williams R.R., *The Letters of John and James*, Cambridge 1965.